Financováno Evropskou unií

Operační program **Zaměstnanost plus**

PREVENCE PŘEDČASNÝCH ODCHODŮ ZE VZDĚLÁVÁNÍ VE MĚSTĚ OSTRAVA

Případová studie zachycující dobrou praxi ve výzvě č. 29 OPZ+

Březen 2026

VYPRACOVALO:

Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR
oddělení evaluací

KONTAKTNÍ OSOBA:

Mgr. Václav Voslář, vaclav.voslar@mpsv.gov.cz

Obsah

1 Širší kontext a strategický záměr projektu 3
2 Koncepce terénní práce a multidisciplinarity 6
3 Jak to šlo v praxi 8
4 Poučení z projektu – jak dál? 12

Anotace

Tato případová studie se zaměřuje na projekt „Prevence předčasných odchodů ze vzdělávání ve městě Ostrava“, realizovaný v letech 2023–2025[1]. Ostrava čelí komplexním sociálním výzvám, které se přímo propisují do vzdělávacího systému. Cílem této studie je popsat vznik, implementaci a dopady unikátního mikrosystému spolupráce, který propojil samosprávu, školy, rodiny a neziskový sektor s cílem minimalizovat riziko školního neúspěchu u dětí ze socioekonomicky znevýhodněného prostředí. Studie analyzuje roli terénních pracovníků, fungování multidisciplinárních týmů a strategický rámec, který město Ostrava v této oblasti dlouhodobě buduje.

Případová studie vznikla na základě rozhovorů s garantkou projektu, projektovou manažerkou, garantkou terénních pracovníků, čtyřmi terénními pracovníky/pracovnicemi a jednou sociální pedagožkou. Rozhovory proběhly po ukončení projektu. Dalším zdrojem informací byly projektové materiály (žádost o podporu projektu, publicita projektu, projektová metodika).

[1] https://talentova.cz/prevence-predcasnych-odchodu-ze-vzdelavani-ve-meste-ostrava/

1 ŠIRŠÍ KONTEXT A STRATEGICKÝ ZÁMĚR PROJEKTU

V říjnu roku 2022 vyhlásilo MPSV v rámci priority sociální začleňování OPZ+ dotační výzvu č. 29 s názvem Prevence předčasných odchodů ze vzdělávání. Do výzvy bylo alokováno 300 000 000 Kč a podpořeno bylo celkem 24 projektů. Výzva byla zaměřena na vytváření efektivních systémů podpory rodin ze znevýhodněného prostředí na lokální úrovni. Přičemž tato podpora cílila na zmírnění bariér dětí z těchto rodin pro zvýšení školní úspěšnosti, zlepšení vzdělávacích šancí, a tím i budoucí uplatnitelnosti na pracovním trhu.

Výzva na základě dosavadního poznání vychází z předpokladu, že děti vyrůstající ve ztížených socio-ekonomických podmínkách jsou významně ohroženy školním neúspěchem a předčasným odchodem ze vzdělávání, a je tedy zásadní poskytnout jim a jejich rodinám komplexní podporu pro zlepšení sociální situace a podmínek pro vzdělávání. Prevence předčasných odchodů žáků ze vzdělávání je zde založena na multidisciplinární podpoře žáků, resp. jejich rodin, která je formalizována do multidisciplinárních týmů, v nichž jsou zapojeni zástupci školského prostředí, poskytovatelé sociálních služeb a dalších odborných služeb či místních institucí. Spolupráce rodiny, školy a dalších aktérů je nezbytným předpokladem pro účinné zmírňování bariér ke vzdělávání u ohrožených dětí, proto je podmínkou výzvy zapojení školského zařízení (základní nebo mateřské školy) jako partnera příjemce podpory.

Prostřednictvím intenzivní mezioborové spolupráce zapojených subjektů, škol a rodin je v projektech zajištěna jednak přímá podpora ohrožených žáků a rodin, a dále je tak nastavován a ověřován systém komplexní podpory a péče, který by měl sloužit k efektivnímu řešení problému i po skončení dotačního programu. Ve výzvě byly podpořeny podpůrné a motivační aktivity nejen pro děti školního věku, ale i pro předškolní děti a jejich rodiče. Realizátory projektů byly především nestátní neziskové organizace, zapojilo se také 6 obcí.

Záměr realizace projektu „Prevence předčasných odchodů ze vzdělávání ve městě Ostrava“ (reg. č. CZ.03.02.01/00/22_029/0001986)[2] nelze chápat jako izolovanou aktivitu, nýbrž jako integrální součást dlouhodobé koncepční snahy Ostravy o řešení sociálního vyloučení skrze vzdělávání. Ostrava se dlouhodobě potýká s vysokou mírou vyloučení a na jejím území je řada vyloučených lokalit. Především školy v těchto oblastech a relevantních spádech jsou pod velkým tlakem a čelí výrazně vyšší náročnosti individualizované podpory žákyň a žáků, kterým hrozí předčasný odchod.

Základním cílem projektu bylo zvýšit školní úspěšnost žáků ohrožených školním neúspěchem a snížit rizika jejich předčasného odchodu ze vzdělávání prostřednictvím multidisciplinárního přístupu. Projekt cílil na žáky a jejich rodiče v nepříznivé sociální situaci, přičemž klíčovým prvkem byla motivace k dokončení základního vzdělání a následnému přechodu do středního školství nebo odborné přípravy. K odchodům ze vzdělávání dochází často velmi brzy, již v úrovni 7. nebo 8. ročníku základní školy.

[2] https://ostrava.cz/cs/o-meste/aktualne/ostrava-zdarne-dokoncila-program-proti-skolnimu-neuspechu-a-predcasnym-odchodum-zaku-ze-vzdelavaciho-procesu

Kontinuita a návaznost aktivit

Město se tématem intenzivně zabývá od roku 2016, kdy odstartovala série projektů „Rovný přístup ke vzdělávání ve městě Ostrava I, II a III“. Projekty byly financovány z evropských fondů (Operační program Věda výzkum a vzdělávání) a zaměřovaly se na zavedení odborných pozic (konkrétně školní psycholog, speciální pedagog, sociální pedagog) přímo do škol.

Po skončení těchto projektů v roce 2019 se město rozhodlo tyto pozice začít hradit z vlastního rozpočtu. Na základě přínosů ustálení těchto pozic na školách s vysokým počtem ohrožených žáků by konec financování znamenal několik kroků zpět.

> *„Chtěli jsme zajistit kontinuitu. Od té doby vlastně ty odborné pozice školních psychologů, sociálních pedagogů a speciálních pedagogů na těch školách, kde byly zavedeny, hradíme z vlastního rozpočtu.“ (garantka projektu)*

Projekt v rámci výzvy č. 29 OPZ+ tedy představoval další fázi, která stávající síť odborníků doplnila o specifickou roli terénního pracovníka a posílila multidisciplinární spolupráci. Specifikem přitom je, že zřizovateli škol jsou až městské obvody, kterých je více než 20 a každý razí vlastní přístup. Přesto se sadami dobře zacílených aktivit a přes pilotní spolupráce s vybranými zřizovateli a školami **daří magistrátu prosazovat funkční principy**.

> *„Vedle těch odborných pozic je to podpora školních klubů a družin, snídaňové kluby, ale také metodická podpora, pravidelné setkávání odborných pozic napříč školami, důraz na primární prevenci, spolupráce s Agenturou pro sociální začleňování a zvedání tématu desegregace. Je toho celá řada.“ (garantka projektu)*

Zdroj veškerého obrazového materiálu: web realizátora

Realizační tým a jeho struktura

Realizační tým byl složen tak, aby pokrýval jak odbornou a metodickou, tak praktickou a administrativní rovinu projektu. **Jako klíčová se ukázala role garantky terénních pracovníků**, bez jehož zapojení by nebylo možné podporu dětem a rodinám poskytovat z úrovně jednotlivých klíčových pracovníků v odpovídajícím rozsahu ani kvalitě:

- Garant terénních pracovníků: Klíčová role pro metodické vedení terénních pracovníků, zajišťování supervizí a profesní identity pracovníků.
- Terénní pracovníci: Pět pracovníků na plný úvazek, každý na jedné zapojené škole.
- Vedoucí multidisciplinárního týmu: Řídil a motivoval členy multidisciplinárního týmu k tvorbě nástrojů použitelných v praxi.
- Hlavní metodik: Garantoval odborný obsah a koordinoval tvorbu metodiky pro prevenci předčasných odchodů.
- Odborný konzultant: Vedl otevřená setkání pro sdílení dobré praxe a tematická setkání pro terénní pracovníky.
- Odborní pracovníci a členové multidisciplinárního týmu.
- Další odborní pracovníci a lektoři v menším rozsahu zapojení do vzdělávacích aktivit.

- Projektový manažer: Zodpovídal za administrativní a finanční řízení.
- Finanční manažer, Administrátor, Koordinátor.

Zapojení škol a kritéria výběru

Do projektu bylo původně osloveno šest základních škol s prokazatelně nejvyšší mírou předčasných odchodů ze vzdělávání. Jedna z oslovených škol účast odmítla, na projektu tedy spolupracovala pětice klíčových partnerů:

- ZŠ MUDr. Emílie Lukášové a Klegova, Ostrava-Hrabůvka
- ZŠ Ostrava-Vítkovice, Šalounova 56
- ZŠ Ostrava, Nádražní 117
- ZŠ Ostrava-Zábřeh, Chrjukinova 12
- ZŠ Ostrava-Mariánské Hory, Gen. Janka 1208.

Tyto školy se nacházejí v lokalitách s vysokou koncentrací ubytoven nebo v blízkosti sociálně vyloučených oblastí, jako jsou Vítkovice, Mariánské Hory a Přívoz. Složení žactva na těchto školách je specifické – například na ZŠ Šalounova tvoří žáci ze sociálně nepodnětného prostředí až 95 % osazenstva jedné z budov, zatímco v druhé budově je situace výrazně odlišná.

Obecně všechny zapojené školy čelí specifickým bariérám:

- Vysoká absence: Často jde o kombinaci neomluvené a podezřele omluvené absence, na které rodiče aktivně participují.
- Nízká motivace rodin: Rodiče často nemají vytvořený pozitivní vztah k hodnotě vzdělání, což pramení z jejich vlastní negativní zkušenosti nebo nízkého socioekonomického statusu.
- Migrace a bytová nestabilita: Rodiny se často stěhují z důvodu exekucí nebo ztráty bydlení na ubytovnách, což narušuje kontinuitu vzdělávání dětí.

- Institucionální bariéry: V Ostravě existuje 20 různých zřizovatelů základních škol (městské obvody), což komplikuje plošné zavádění metodik a vyžaduje od magistrátu vysokou míru diplomatického úsilí a dobrovolné spolupráce s řediteli.

Školy v projektu nebyly jen pasivními příjemci pomoci, ale aktivními středobody vznikajících mikrosystémů, přičemž jejich vedení bylo od počátku motivováno situaci s využitím nových nástrojů nabízených projektem posouvat.

Limity výzvy a administrativní rámec

Realizace projektu byla rámována podmínkami výzvy č. 03_22_029 Operačního programu Zaměstnanost plus (OPZ+). Magistrát města Ostrava vnímal tento rámec jako limitující především proto, že alokace byla vnímána jako „maličká“ vzhledem k velikosti Ostravy a rozsahu problému. Pro srovnání, dřívější projekty RRPOV měly rozpočty v řádech vyšších desítek a souhrnně stovek milionů korun, zatímco tato výzva umožnila podporu pouze pro omezený počet škol a žáků. Dalším limitem byla nutnost přizpůsobit aktivity podmínkám výzvy, což v některých situacích dle vyjádření projektové manažerky kolidovalo s flexibilními potřebami terénních pracovníků pro efektivní výkon činnosti. Navzdory tomu byl finální podaný a realizovaný projekt z 90 % inspirován skutečnými potřebami území a záměry magistrátu a rozhodně tedy nebyl jen snahou „vyčerpat dotaci“.

2 KONCEPCE TERÉNNÍ PRÁCE A MULTIDISCIPLINARITY

K naplnění hlavního cíle byl v duchu výzvy č. 29 OPZ+ zvolen multidisciplinární přístup, který propojil přímou práci v rodinách s odbornou podporou ve škole a širším síťováním institucí. Struktura projektu byla navržena tak, aby vytvořila ucelený systém včasné detekce a intervence.

Cílovou skupinou byli žáci vybraní na základě metodiky identifikace žáků se sociálním znevýhodněním vydané NPI.[3] Podařilo se jich intenzivně podpořit celkem 115. U každého z těchto žáků byla vyplněna identifikační karta, která hodnotila sedm oblastí (podpora v rodině, jazykové vybavení, motivace, rodinné zázemí, psychické potřeby, materiální potřeby, širší sociální kontext). Na základě tohoto skóre byl vytvořen individuální plán podpory, který pravidelně vyhodnocoval terénní pracovník.

Projekt stál na čtyřech pilířích, dvou stěžejních a dvou podpůrných:

- **Činnost terénních pracovníků:** Tato pozice byla v projektu stěžejní. TP působili jako „převodová páka“ mezi školou a rodinou. Jejich denní agenda zahrnovala různé interakce s intenzivně podpořenými dětmi ve škole, komunikaci s ŠPP, asistenci v rodinném prostředí či nácvik rodičovských kompetencí (např. nastavení denního režimu, příprava pomůcek).
- **Multidisciplinární tým:** Platforma pro pravidelné setkávání zástupců projektu, města, škol, OSPOD, Úřadu práce, PPP, neziskových organizací a dalších klíčových aktérů.

[3] https://www.npi.cz/aktuality/40134-identifikace-zaku-se-socialnim-znevyhodnenim-v-zakladni-skole

Multidisciplinární tým sloužil k výměně zkušeností, řešení konkrétních kazuistik a tvorbě společné metodiky.

- Tvůrčí dílny a workshopy pro žáky a rodiče: Proběhlo 40 workshopů (8 na každé škole) zaměřených na společné aktivity dětí a rodičů. Tyto dílny měly neformální cestou vtáhnout rodiče do prostředí školy a začít budovat vzájemnou důvěru.
- Zážitkové besedy „Jak si splnit svůj sen“: Celkem se uskutečnilo 20 besed (4 na každé škole) s mladými ambasadory, kteří navzdory těžkému startu v životě (vyrůstání v dětském domově nebo vyloučené lokalitě) dosáhli profesního úspěchu. Cílem bylo ukázat žákům reálné vzory a motivovat je k dokončení školy.

Koncepce činnosti terénních pracovníků

Ke každé v projektu zapojené škole byl přiřazen terénní pracovník, jehož úloha byla pomáhat jak přímo identifikovaným dětem a rodinám s cílem zlepšení docházky a školní úspěšnosti, tak také na druhé straně škole a učitelům předcházet náročným situacím a ulehčit od agend, na které učitelé často nemají dostatek času, někdy i schopností. Terénní pracovníci stavěli na pečlivě navázaných dobrých vztazích s dětmi, rodinami, potažmo s komunitami, z nichž se děti s intenzivní podporou nejčastěji rekrutovaly. Jejich práce byla značně individuální a individualizovaná.

Ve školním prostředí terénní pracovníci podporovali žáky přímo ve zvládání povinností. Pomáhali usměrňovat chování a facilitovat řešení náročných situací. Ve škole i v domácím prostředí dohlíželi na připravenost a vybavenost žáků pro výuku. Podíleli se také na doučování, zvládání domácích úkolů a s další přípravou.

V domácím prostředí terénní pracovníci leckdy vyzvedávali děti, aby vyrazily do školy včas, nebo aby vůbec vyrazily. Pomáhali s nácvikem samostatné docházky. Poskytovali podporu navíc ve chvílích, kdy žáci měli v plnění školních zadání nějakou další bariéru (nemoc apod.)

Terénní pracovníci také pracovali přímo s rodiči a pomáhali nastavovat ranní rutiny, ale také komunikaci se školami, s třídními učiteli apod. V některých případech pak terénní pracovníci pomáhali rodičům (a někdy dětem) s vyplňováním dokumentů, formulářů, žádostí apod., ať už šlo o přihlášku na střední školu, nebo vyřizování příspěvku na bydlení.

Koncepce práce multidisciplinárního týmu

Práce multidisciplinárního týmu byla zaměřena na zasíťování profesionálů pracujících s dětmi a mladými dospělými, zefektivnění přenosu informací a sdílení dobré praxe. Členové týmu (s občasným zapojením dalších hostů) na pravidelných setkáních sdíleli své perspektivy, priority a konkrétní postupy, případně programové nabídky, a společně hledali cesty, jak je propojit za účelem pomoci žákům ohroženým školním neúspěchem. Klíčovými prvky fungování multidisciplinárního týmu mělo být posílení včasného záchytu dětí ohrožených vzdělávacím neúspěchem, efektivita řešení náročných situací vyžadujících různé expertizy, a obecně zlepšení úrovně propojení osob či organizací, které nějakým způsobem řeší dílčí aspekty podpory ohroženým dětem i rodinám. Důležitým aspektem propojení aktérů byl akcent na koordinace a návaznost různých zdrojů podpory pro dítě a rodinu. Pokud rodina již spolupracovala s neziskovou organizací, multidisciplinární tým o tom věděl a koordinoval další kroky tak, aby rodina nebyla přetěžována protichůdnými požadavky.

Složení multidisciplinárního týmu:

- Realizační tým projektu
- Zástupci Magistrátu města Ostravy (oddělení školství + odborný konzultant v oblasti práva, oddělení sociálních služeb)
- Zástupci vedení a pedagogických sborů zapojených ZŠ
- Zástupci PPP Ostrava-Zábřeh
- Úřad práce ČR – KP Ostrava
- OSPOD
- Rodinné a komunitní centrum Chaloupka, z. s.
- Moravskoslezský pakt zaměstnanosti, z. s.
- Moravskoslezské inovační centrum Ostrava, a. s.
- nepovinně zástupce odboru kultury a školství magistrátu, vedoucí oddělení strategie a projektů ve vzdělávání
- příležitostně další přizvané soukromé (neziskové) organizace

3 JAK TO ŠLO V PRAXI

Pohled do každodenní realizace projektu odhaluje náročnost a komplexnost práce s cílovou skupinou, ale také dílčí úspěchy, které se mohou dostavit poměrně rychle. Implementace nespočívala pouze v plnění projektových aktivit, ale také v trpělivém budování vztahů a překonávání bariér, které jsou hluboce zakořeněné na různých úrovních. Intenzivní podpora nicméně pomáhala

už v krátkodobém horizontu dětem i rodičům v posilování motivace k účasti na vzdělávacím procesu a vnímání důležitosti dokončení školní docházky.

Terénní práce v rodinách a ve škole

Úděl terénních pracovníků byl nakonec oproti očekáváním výrazně pestřejší a v zájmu úspěšného navázání dobrých vztahů s dětmi a rodinami se ukázalo jako naprosto stěžejní, aby byli lidé v této roli flexibilní, dokázali improvizovat, vycházet cílové skupině vstříc, ale zároveň držet dobře nastavené hranice spolupráce. Pracovníci museli zvládat jak přiměřenou pedagogickou podporu žáka, tak sociální podporu rodiny. Potřebovali vystihnout klíčovou bariéru, která vede k negativním návykům vůči docházce či přípravě do školy, a soustředit energii na co nejrychlejší možnou nápravu „pákové" náročné situace.

Úspěchy v tomto ohledu pak přinášely větší elán do další spolupráce na straně dítěte a rodiny a určitý dominový efekt, kdy pokud se podařil začátek spolupráce, často to vedlo k dalším zlepšením. Tyto začátky ale bývají velice těžké.

> *„Přijdete na ubytovnu, kde v pokoji, nebo v bytě 1+1, bydlí třeba 12 lidí. Ze začátku jsem si nedovedl/a představit, v takovém prostředí, věci typu ‚přijďte ke mně domů a pomozte mi s doučováním'. To bylo šokující. Na těch ubytovnách se jim věnovat v podstatě nejde. Těm dětem se pak věnuju ve škole a u nich doma jsem navázal/a dobré vztahy."*
>
> *(terénní pracovnice/pracovník)*

Úspěchy také podporuje co možná nejvčasnější práce s rodinou. Nejlepší je zachytit rodinu ve chvíli, kdy je dítě ještě v předškolním věku, nebo alespoň co nejdříve na první stupni, aby bylo možné podchytit základní věci – hygienické návyky, schopnost nastavit určitý režim a pravidelnost. Čím později se tyto nedostatky řeší, tím náročnější řešení to obnáší a šance na úspěch se snižuje.

> *„Když dítě bez návyků přivedete do první třídy, tak ty nůžky už jsou rozevřené tak, proti těm ostatním, že skoro není šance to potom dohnat. My jsme tam vlastně zachránili děti, vesměs 1. až 5. ročník. Já samozřejmě chodím i mezi ty starší a snažím se s nimi mluvit, učte se, můžete pracovat, budete mít peníze. Ale když zjistíte, že dítě neumí 5x5 v sedmé třídě, tak ta jeho motivace už je pryč, je to skoro zbytečné."*
>
> *(terénní pracovnice/pracovník)*

Úloha terénních pracovnic a pracovníků není jednoduchá, dostávají se i do náročných situací, kdy někteří zástupci rodiny odmítají podporu nebo neumí vhodně komunikovat své potřeby. Proto nelze opomenout důležitost metodických a „supervizních" setkání s ostatními terénními pracovníky, a také dobré napojení terénního pracovníka na školní poradenské pracoviště.

> *„Máme takovou ranní rutinu, že se prostě ráno v 7 hodin sejdeme. Probíráme vesměs, neříkám, že celou dobu, ale hodně dětí... ve sborovně se takové věci hodně řeší. A to nám umožnilo někdy rychle reagovat."*
>
> *(terénní pracovnice/pracovník)*

Multidisciplinární týmy v praxi a jejich užitečnost

Fungování multidisciplinárního týmu v reálném čase přineslo řadu zajímavých postřehů. **Přínosy multidisciplinarity se ukazovaly postupně a adaptační fáze fungování skupiny trvala několik měsíců. Přesto si většina účastníků jednání multidisciplinárního týmu nakonec vznik platformy velice chválila.** Garantka projektu označila zavedení týmu za největší úspěch. Zkušenost s tímto typem práce dosud převládala v oblasti řešení akutních závažných problémů, kriminality, nedostupného bydlení apod. Tady tým přispěl ke změně mindsetu řady klíčových aktérů.

> *„To bylo hodně fajn a specifické. V rámci některých škol, byli opravdu tvrdošíjní zástupci. Takže pak otevření jiným úhlům pohledu, lidem z nezisku nebo z jiných institucí, bylo moc přínosné a chceme v tom pokračovat intenzivněji.“*
>
> *(garantka projektu)*

Na každé z pěti zapojených škol bylo nastavení práce s výstupy multidisciplinárního týmu ve výsledku v něčem odlišné, což bylo dáno specifickým prostředím i vlivem jednotlivých osobností ve vedení škol. Ačkoliv byla spolupráce vždy nakonec hodnocena také na úrovni škol jako přínosná, především v úvodních fázích někdy vnímané přínosy narážely na pasivitu některých členů týmu mimo školskou oblast.

> *„Někteří zástupci v týmu byli pasivní, ta pasivita se musí změnit. Některé členy musíte neustále popohánět. Problémy se pak neposouvají tak rychle, jak by mohly. Je to o individualitách a práci s nimi.“*
>
> *(garantka terénních pracovníků)*

Z vyjádření zástupců realizačního týmu vyplývá, že v rámci multidisciplinarity je možné jít ještě dál a propojovat se z oblasti vzdělávání více do oblasti uplatnění na trhu práce. Spolupráce s vybranými aktéry, např. se sociálními odbory a krizovými centry, fungovala už zde od počátku velmi dobře a operativně, zejména při řešení mimořádných situací. Pro terénní pracovníky představovalo působení multidisciplinárního týmu garanci systémovosti a motivovalo je v jejich často náročném každodenním snažení o spolupráci s rodinami.

Co nejvíce pomáhalo dětem a rodinám?

Projekt přinesl v kombinaci s dalšími dlouhodobě fungujícími podporami mix aktivit, které pomáhají společně. Multidisciplinární tým na jedné straně pomáhal měnit mindset nejen zástupců škol a propojoval aktéry, zkvalitňoval jejich komunikaci a vzájemně přibližoval dílčí perspektivy služeb pro děti a rodiny. Na druhé straně dokázal rychle řešit některé krizové situace na základě podnětů jednotlivých členů. Multidisciplinární tým pak měl k dispozici agenty změn v tělech terénních pracovníků a pracovnic působících každý den přímo u dětí a rodin. Jejich zkušenosti ukazují, že nejúčinnější jsou intervence, které kombinují saturaci základních potřeb s budováním důvěry.

Nejen terénní pracovníci se shodují, že bez navázání dobrých vztahů nelze očekávat, že klíčový pracovník v kontaktu s dítětem a rodinou ovlivní změnu v myšlení. Výhodou terénních pracovníků i dalších specialistů ŠPP je, když dokáží k cílové skupině proniknout a přesvědčit ohrožené děti a rodiny, že mají osobní zájem na podpoře jejich situace. Pomáhaly v tom neformální příležitosti pro setkávání.

> *„Velký posun, který vnímám, je vždy o vztahu s rodičem a s dítětem. Když není vybudovaný vztah, tak nejde očekávat změnu v myšlení a jednání. Snídaňové kluby a podobné aktivity jsou přesně to, kde se buduje vztah, důvěra, uspokojují se základní potřeby“.*
>
> *(sociální pedagožka z jedné ze zapojených škol)*

Jádrem práce terénních pracovníků bylo dle předpokladů zvládání školních povinností a podpora docházky. Vedle toho terénní pracovníci nakonec oproti očekáváním pomáhali rodičům velice často s věcmi, které jsou běžně považovány za automatické – od omlouvání absencí přes doprovody k lékařům až po zajištění léčby pedikulózy (vší). V řešení těchto „drobností“ pomáhala po dobrém navázání vztahů intenzivní komunikace. Zkvalitnění komunikace často nastávalo díky drobným úspěchům, které vedly k dalším pozitivním změnám.

> *„Jsem na ně celkem přísný/á, je to nutnost, v rámci vzdělávání dítěte... Vybudovali jsme si vztah, že cokoliv vyřešíme osobně nebo po telefonu.“*
>
> *(terénní pracovnice/pracovník)*

> *„Tak třeba jedna druhačka, ona byla taková lenivá a nechtělo se jí vstávat. Maminka ráno musela do práce. Neměla možnost kontrolovat, jestli ta holka prostě půjde do školy. Kolikrát přišla na 10 a vůbec jí to nijak nevadilo. Tak jsem ji začal/a vyzvedávat učit ji, v kolik hodin, jak co má dělat, kdy má vstávat a tak dále. A to potom zafungovalo. Ona se to sama naučila, protože jí asi bylo trapné, že bych tam chodil/a, a začala sama. Pak měla problém s učením, tak jsem ji naučil/a, jak se má sama učit, jak má sama dělat domácí úkoly. Teďka už je vlastně ve čtvrté třídě. Funguje velmi dobře. Chodí včas. Je naučená, úkoly má hotové, prostě funguje. A je za to ráda, sebevědomí postoupilo.“*
>
> *(terénní pracovnice/pracovník)*

Opakovaným motivem ve výpovědích terénních pracovníků je myšlenka, že tato pro dítě a rodinu klíčová osoba musí mít roli partnera a „pomocníka“, v žádném případě ne roli „kontrolora“.

„Tam strašně pomohlo to, že jsem tam přicházel/a s tím, že já jsem vlastně jakoby jejich pomoc, že nejsem žádný OSPOD ani policie."

(terénní pracovnice/pracovník)

Co pomáhalo na školách?

Školy nejvíce ocenily „uvolnění rukou" pedagogům. Terénní pracovníci převzali agendu, na kterou učitelé nemají čas ani kompetence – návštěvy v rodinách při nemoci, donášku úkolů nebo nácvik samostatné docházky dítěte do školy. Z počátku panovala na některých školách k přínosům terénních pracovníků nedůvěra. Situace se ale během realizace rychle otočila.

„Ze začátku to bylo těžké pochopení. Říkali (kolegyně a kolegové ze škol), že to bude velmi zbytečná práce a že to bude házení perel pod svině. Ale časem, docela brzo to pochopili, že je to důležité."

(terénní pracovnice/pracovník)

„Ve školském poradenském pracovišti mě přijali velmi rychle. Horší to bylo s učiteli. Ale za 2 měsíce se ukázalo, že je to důležitá práce a teď, jak projekt končil, tak za mnou chodili učitelé, že doufají, že neodejdu, že tady budu pokračovat."

(terénní pracovnice/pracovník)

Učitelé si oblíbili zejména odpolední doučování vedené terénním pracovníkem, které dětem ze znevýhodněného prostředí umožnilo vypracovat úkoly v klidném prostředí, jaké doma nemají.

„Já u všech pětadvaceti dětí jsem uvedl/a, že oni prostě nemají doma třeba svůj prostor na to, aby se mohli učit. A vím to, protože tam opravdu chodím a komunikuju s těma rodičma."

(terénní pracovnice/pracovník)

Když učitelé viděli, že problém u dětí s motivací či soustředěním lze při individuální péči a kapacitě navíc úspěšně řešit, dokázali tomu snáze uzpůsobit i svoji práci s nejohroženějšími dětmi v třídním kolektivu.

4 POUČENÍ Z PROJEKTU – JAK DÁL?

Projekt „Prevence předčasných odchodů ve městě Ostrava" přinesl řadu hmatatelných i méně měřitelných výsledků, pro jejichž další vyhodnocení je klíčová udržitelnost podpory. Z toho důvodu je zásadní, že byl podpořen navazující projekt, v rámci něhož je sledována dlouhodobá podpora některých dětí a především pokračuje personální zajištění terénní práce na některých školách.

Dosažení záměrů a konkrétní přínosy

Z pohledu naplnění indikátorů byl projekt jednoznačně úspěšný. Důležitějším výsledkem je však stabilizace žáků v systému, o které hovoří terénní pracovníci a naznačují ji také dosud získaná data. Na školách pozorují, že především kombinace na jedné straně terénní práce podpořené ve sledovaném projektu s kariérním poradenstvím financovaným z jiných prostředků na straně druhé znamená výrazné zvýšení motivace k dokončení školní docházky a snížení počtu dětí, které po ukončení ZŠ nepokračují v dalším vzdělávání.

Další klíčová pozitiva

- Zlepšení školního klimatu: Přítomnost terénních pracovníků především v kombinaci s úsilím sociálních pedagogů zklidnila situaci ve třídách. Náročné chování se daří řešit výrazně dříve a po identifikaci příčiny se mu daří ve spolupráci s rodinou předcházet. Děti i rodiče mají ve školu jako instituci a v její personál celkově větší důvěru.

- Zvýšení rodičovských kompetencí: Rodiče se naučili komunikovat se školou, omlouvat děti a chápat požadavky učitelů.

> *„Někteří rodiče si opravdu uvědomili důležitost docházky a omluvenek ve výjimečných případech. Od té doby už si na to fakt dávali pozor.“*
>
> *(terénní pracovnice/pracovník)*

- Individuální pokroky dětí: Mnohé intenzivně podpořené děti díky podpoře terénních pracovníků a dalších pracovníků ŠPP poprvé zažily ve školním prostředí úspěch. V některých případech se díky individualizované podpoře podařilo vyřešit zdravotní problém či problém v domácím prostředí, který dítě omezoval v možnosti účastnit se výuky.

- Vznik funkční sítě: Instituce v Ostravě lépe rozumí užitečnosti opravdu provázané sítě služeb a kontaktů na klíčové osobnosti v lokalitách. Jednotliví odborníci na sebe nyní mají přímé kontakty a znají vzájemně své možnosti, což urychluje řešení krizí.

Co nešlo podle plánu

Projekt ani nastavení rámce operačního programu, ve kterém byl realizovaný, nebyl bez chyb. Hlavním ponaučením je, že některé aktivity vyžadují ještě více času a poučenější přístup:

- Slabší zapojení rodičů do workshopů: Přes veškerou snahu terénních pracovníků a dalších zástupců realizačního týmu byl zájem rodičů o tvůrčí dílny nízký. Rodiče často nepřišli ani po osobním pozvání v rodině. Ukázalo se, že tato forma aktivizace rodičů není v tomto prostředí dostatečně atraktivní.

- Administrativní zátěž: Všichni pracovníci se shodli, že administrativa spojená s projektem (výkazy, monitorovací tabulky) byla vysoká a ubírala čas přímé práci s dětmi.

> *„Často jsme se dostávali do rozpoložení, co je vlastně priorita, vnímám velký smysl v přímé práci s dítětem, ale zároveň jsme museli nutně řešit administrativu.“*
>
> *(terénní pracovnice/pracovník)*

- Chybějící zástupci v multidisciplinárním týmu: Nepodařilo se do zapojit zástupce lékařů a pojišťoven, což neumožnilo hlubší diskusi a vznik mechanismů pro řešení situací v nichž žáky limitují zásadnější zdravotní potíže.

- Limity vlivu na rodinu: Nejde to ve sto procentech případů. Existují rodiny, kde ani dvouletá podpora nevedla ke změně.

> *„To jako beru takovou lehkou osobní prohru, mám případ, že se to prostě skoro vůbec nepodařilo. Málokdo ale pochopí, co se tady děje za situace.“*
>
> *(terénní pracovnice/pracovník)*

- **Vzhledem k náročnosti cílové skupiny je však zapojenými odborníky vnímané jako jednoznačný úspěch, v kolika případech podpora prokazatelně padla na úrodnou půdu.**

Jak dál? Udržitelnost a další projekt

Ostrava v boji proti předčasným odchodům nepolevila ani po skončení realizace. Na projekt přímo navazuje projekt „Ostrava 2“ (2026–2028), který rozšiřuje aktivity i na střední školy. Klíčovým cílem je zachytit žáky v kritickém bodě přechodu ze základní na střední školu, kde město dosud mnoho dětí ztrácelo. Projekt bude také pilotně testovat práci s žáky s negativními vzorci chování.

> *„Já si myslím, že potřebujeme další terénní pracovníky. A že už budou vědět, od čeho se odpíchnout. My jsme úplně přesně, když jsme začínali, nevěděli, ale teď už to bude jednodušší.“*
>
> *(terénní pracovnice/pracovník)*

Naplňuje projekt cíle výzvy a nastavuje funkční mikrosystém?

V případě Ostravy a projektu Prevence předčasných odchodů lze říct, že intervence byla jednou z důležitých součástí tvorby funkčních mikrosystémů okolo zapojených škol. Díky dlouhodobé koncepční práci města v této oblasti pro takové mikrosystémy byly vhodně připravené podmínky. Udržitelnost mikrosystému je zajištěna strategickým rámcem města.

> *„Vzhledem k tomu, že se ty projekty nastavily velmi systémově, máme tady strategii, která byla schválena zastupitelstvem, tak věřím, že můžou přežít, i když se třeba to politické vedení změní.“*
>
> *(garantka projektu)*

V ostravském modelu funguje magistrát jako metodické a koordinační centrum, školy jako výkonné jednotky a terénní pracovníci dotváří (vedle sociálních pedagogů, speciálních pedagogů, kariérních poradců a dalších specialistů) nezbytný „krevní oběh“ systému. Tento systém dokáže identifikovat ohrožené dítě, poskytnout mu individuální podporu a propojit jeho rodinu s potřebnou pomocí.

Hlavním společným přínosem intervencí, které v této oblasti Ostrava realizuje, není jen snížení počtu odchodů ze vzdělávání, ale celková proměna kultury škol směrem k inkluzi, která prospívá i dětem, které přímo intenzivní podporu nedostávají. Učitelé se naučili vnímat sociální bariéry svých žáků ne jako lenost, ale jako objektivní překážku, se kterou lze pracovat.

> *„V naší zemi je to pořád nějaká obhajoba toho, proč vůbec něco takového dělat. To bere hodně energie, vůbec se pořád dokola bavit o tom PROČ, a ne třeba JAK, nebo JAK LÉPE“.*
>
> *(garantka projektu)*

Ostravské projekty i koncepční činnost a dofinancování klíčových podpůrných pozic ukazují, že pokud se město přestane ptát „proč“ a zaměří se na „jak“, výsledky se dostavují – a to i v těch nejnáročnějších podmínkách.